

Adalékok az 1942-es, jubileumi Szent László-év eseményeihez (2.)

Múlt havi lapszámunkban bővebben ismertettük az 1942. május 3. és 10. között Nagyváradon lebonyolított Szent László-hét előkészületeit és fontosabb rendezvényeit. Folytatjuk a visszaemlékezést két szobor visszahelyezési ünnepségeivel és a Szent Jobb Váradra érkezésével. Megemlítünk még néhány kisebb horderejű eseményt is.

A Szacsvay- és a Tisza-szobor

1942. május 5., kedd emlékezetes nap maradt a nagyváradiak lelkében, hisz ezen a napon állították vissza a helyére a román hatalom által 1937-ben eltávolított Szacsvay-szobrot. Az Ezredévi emléktéren 1907. március 15. óta álló, Margó Ede alkotta emlékművet a nemzeti türelmetlenség 1937. február 19-ig tűrte meg a helyén. Ekkor a talapzatról levették, és az Erzsébet-ligeti városi raktárba szállították. Pár napon belül a talapzatot is elvitték. A gondatlan szállítás következtében a mártír jegyző tolla megsérült, ezt később, az újraállítás előtt, több más sérüléssel együtt ki kellett javítani. A helyreállítást maga Margó Ede irányította Budapesten, ugyanis a szobrot a város a polgármester javaslatára elszállíttatta Vignali Rafael olasz öntőmester fővárosi műhelyébe. Tökéletesen sikerült minden, így Vignali mester maga kísérte Nagyváradra a szobrot és irányította annak felállítását eredeti helyére.

Szacsvay Imre szobrának visszahelyezési ünnepsége délelőtt 11 órakor kezdődött. A téren megjelent a város minden fontos személyisége és a városi tanács összes tagja. A *Himnusz* eléneklése után Kortsmáros László országgyűlési képviselő mondott ünnepi be-

szédet. A szónok, aki maga is jelen volt a szobor első, 1907. március 15-i avatásán, kiemelte, hogy azon a nagy napon Szokoly Tamás váradi képviselő beszédében szinte látni vélte a város népére váró későbbi megpróbáltatásokat. „Ez a hely lesz a mi hazafias kegyeletünk temploma. Ide fogunk zarándokolni, itt fogunk kitartást tanulni, itt fogunk erőt meríteni a kései megpróbáltatásokra” – mondotta 1907-ben Szokoly Tamás. Kortsmáros képviselő megemlékezett a város és az ország történelmének néhány tragikus momentumáról, majd hosszan beszélt a szabadságharcról és annak kiemelkedő alakjáról, a jegyzőről, a mártír Szacsvay Imre életéről. Végül ezekkel a szavakkal zárta beszédét: „Polgármester úr, átadom az emlékművet, tudom, hogy hűséges, hazafias kezekre bízunk Szacsvay Imrénél a szobrát!”

„Felnőtt egy új generáció, mely nem ismeri a nemzet nagyjait” – kezdte beszédét dr. Soós István polgármester. Ezután arról szólt, hogy bár a régi város, a megye nagyjainak nevét újra megörökítik utcafeliratok, szobrok, festmények, a ma élő generáció, amely a háború borzalmi után belezuhant az idegen uralom ideológiájába, amely igyekezett elfeledtetni mindent a magyar múltból, nem ismeri ezeket a személyiségeket. Sorban tűntek el az utcanevek, szobrok, még a városalapító szent király szobrát is el kellett költöztetni, így aztán a most felnövekvőknek nem volt alkalmuk megtanulni ezeknek a nagy és híres embereknek a nevét. Ez a generáció csak nyelvében és szívében magyar, de nincs tudatában azoknak a történelmi eseményeknek, amik ebben a városban zajlottak – zárta a gondolatot a polgármester. „Midőn Nagyvárad város közönsége nevében újból átadom a kegyeletnek és tiszteletnek Szacsvay Imre szobrát, teszem azt abban a reményben, hogy ez a szobor most már örökké és véglegesen megtartja helyét”

A főtéren tisztelgett a város népe a Szent Jobb előtt

– mondta végül a polgármester, majd átadta a szót Szacsvay Ferencnek, Szacsvay Imre egyik kései leszármazottjának.

„Kimentted a föld porából a magyar népet, amikor megírtad könyvedet. Azt írtad nekem birtokomban lévő és a siralomházból kelt leveledben, hogy nem vársz az utókortól hálát. Nagyvárád város közönsége megértette szavadat, megértette, hogy Szacsvay neve örök életet jelent. Íme, itt áll a szobrod, mert te vagy az örök élet, és ezt a szobrot most már innen senki nem viheti el. A szobor él, és hirdeti a te halhatatlanságodat” – fogalmazott az utód.

A koszorúzások után a *Szózatot* énekelte el az ünneplő közönség. A felemelő ünnepségről film- és lemezfelvétel is készült.

Egy másik szobor felállítását is a Szent László-hétre, mégpedig szintén május 5-re, keddre időzítette a város vezetése. Ez pedig az impozáns Tisza-szobor volt.

A Berettyóújfalu főterén felállított hatalmas Tisza Kálmán-szobrot Nagyvárád városa és Bihar vármegye határozata alapján a megye székhelyére hozzák át – írta a *Nagyvárád* c. napilap 1942. április 11-én. Ezután mindkét helyszínen folyt a munka. A váradi Széchenyi téren, szemben az akkorra már lebontott Tisza-házzal, öntötték a talapzatot. A szomszéd városban pedig megkezdődött a szobor szét-szedése. Az ottani munkát az a nagy budapesti bronzöntő cég végezte, amely annak idején a szobrot öntötte. A hatalmas szobrot és a mellékalakokat április 18-án szállították Nagyváradra. A *Nagyvárád* arról is tudósított, hogy a város ünnepélyesen átvette a műalkotást.

A május 5-i, kedd délutáni ünnepélyes átadás és a szobor leleplezése a *Himnusz* eléneklésével kezdődött, majd Nadányi János alispán mondott beszédet, méltatva Tisza Kál-

mán életútját, mely a szoborral szemben egykor állt házból indult. Ezután dr. Soós István mondott beszédet: „(...) A visszatért Nagyvárád, mely ma Szent László-ünnepet ül, méltó helyet biztosított a megye és az ország nagy fiának, midőn szobrát azon a téren helyezte el, amely már régóta az ő nevét viseli, szemben az azóta sajnos lebontott szülői házzal, mely a Tisza ősi otthona volt, s ahol Tisza Kálmán született. (...)”

Az ünnepség, melyen Bihar vármegye és Nagyvárád közönségének színe-java, továbbá Geszt község elöljárósága is megjelent, a *Szózat* eléneklésével ért véget.

Az Aranyvonat és a Szent Jobb Nagyváradon

Az ünnepi Szent László-hét első napján, 1942. május 3-án, vasárnap reggelre Nagyvárád zászlódíszbe öltözött. Az ünnepség helyszínét, a Szent László teret már 9 órára megtöltötte a várakozó tömeg. Gondosan, előre elkészített terv szerint helyezték el a testületeket az arra kijelölt szabad területeken. Négyféle jegyet nyomtattak az elhelyezés megkönnyítésére. A kék és barna színű jegyek egy-egy személyre, a fehér és zöld színűek két-két személyre szóltak. A kék jeggyel bárhol meg lehetett jelenni, a barnával a hadapródiskola előtti rendezvényen és a Szent László téri tribünön lehetett helyet foglalni. A zöld jegyek a Szent László téren felállított tribün mellé, a fehér jegyek pedig a téren kijelölt további helyekre szóltak. Sárga színű igazolványokat kaptak az újságírók és a fényképészek, ezekkel pedig bárhol megjelenhettek.

A felvonulás rendjét is előzetesen szabályozták, az énekkari próbák is megtörténtek már az előző héten. A Szent László téri villamosmegálló csarnoka előtt volt az irányítási központ, itt foglaltak helyet a főrendezők. A rendezőknek reggel 8 órakor adták ki az utolsó utasításokat a városháza előcsarnokában, ott megkapták a megkülönböztető jelvényeket is.

Az Aranyvonat a Szent Jobbkal szombaton, május 2-án este 7 órakor indult el Budapestről. A Szent Jobb kíséretét maga Serédi Jusztinián bíboros, hercegprímás vezette. Vele magas egyházi méltóságok utaztak Nagyváradra. Az aranyos díszítésű vasúti kocsiban az ereklje előtt Hamvas Endre pápai protonotá-

(folytatás a következő oldalon)

Adalékok az 1942-es, jubileumi Szent László-év...

(folytatás az előző oldalról)

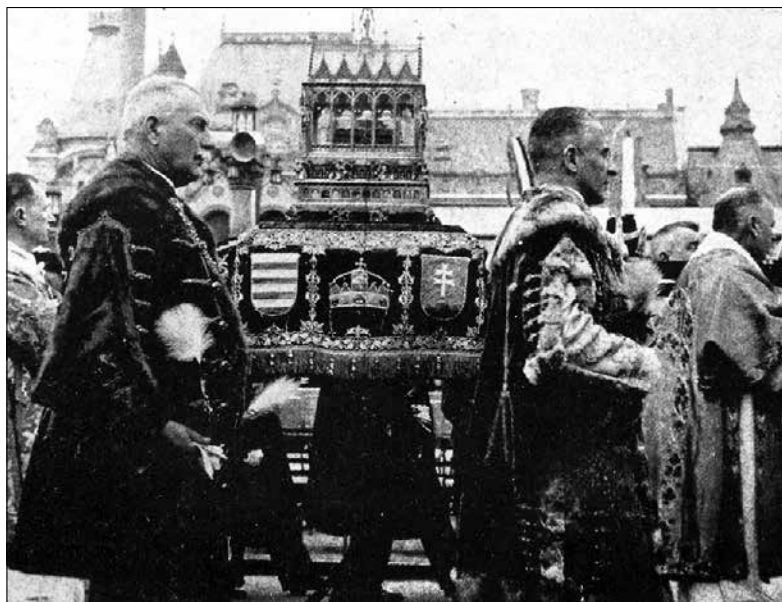
➤ rius foglalt helyet mint a Szent Jobb őre. Mivel az Aranyvonat útja nem volt hivatalos jellegű, Nagyváradig egyetlen állomáson sem fogadták ünnepélyes külsőséggel. Biharpüspöki állomásról, ahova a vonat éjszaka érkezett, az egyházi férfiak – a hercegprímás kivételével – kora reggel autóval a székesegyházba mentek misére. Utána a püspöki palotában reggeliztek, majd visszahajtottak a vonathoz.

A vonat Püspökiből a várad-ösi állomásra indult, ott a gőzmozdonyt lecserélték a Nagyvárad Városi Vasút Rt. villamos mozdonyára, s az a Lehel téren át, a Vitéz utcán bevontatta azt a Gábor Áron Honvéd Tüzér Hadapródiskola előtti térségre. Vasárnap reggel 9 óra 30 percre a villanymozdony vontatta szerelvényt megérkezett.

Akkorra Debrecenből gépkocsin ideért dr. Antal István m. kir. nemzetvédelmi propagandaminiszter és dr. Lányi János titkár is. A minisztert dr. Cziffra Kálmán megyei és dr. Hlatky Endre váradai főispán fogadta, a fogadásra már összegyűltek az egyházi, polgári, hatósági és katonai előkelőségek. Az biztos, hogy mindazoknak, akik láthatták a főpapi ornátusokat, az ékes egyházi öltözékeket, a sok díszmagyart és ünneplő magyar ruhát, a honvéd tisztikar kitüntetésekkel ékesített egyenruhát, felejthetetlen emlékké vált az Aranyvonat fogadása!

A vonat érkezésének pillanatában a díszszázad mellett helyet foglaló katonazenekar a

Díszes menetben hordozták körbe az ereklyét

Himnuszot játszott. „A szívek mélységes áhítattal teltek meg. A várva várt pillanat elérkezett, Nagyváradra jött, Szent László városába, Szent István királynak dicsőséges Jobbja és kíséretében Magyarország hercegprímása” – írja a korabeli tudósító a *Nagyvárad* hasábjain.

Amikor a vonat megáll, az Aranyvonat ajtóit kinyíltak, a kísérők leszálltak, és a rendezők a nekik kijelölt helyre vezették őket. Amikor mindenki elfoglalta helyét, kinyílt a Szent Jobbot hozó kocsis üvegajtaja. Ebben a pillanatban postagalambok csoportját engedték útjára. A hadapródiskola közeléből szállt fel a galambraj, rövid ideig keresték az irányt, majd elindultak céljuk felé.

A megyei és városi főispán után dr. Soós István polgármester is köszöntötte az ereklyét elkísérő hercegprímást: „Biztosíthatom Eminenciádat, hogy ez a nap, midőn Eminenciád a Szent Jobbkal megjelent városunkban, Nagyvárad város történelmének egyik örökké emlékeztető, fényes napja lesz, és Eminenciád személyével szemben örökké hálat fog érezni Nagyvárad egész keresztény társadalma. Isten hozta Eminenciádat Szent László városába!”

Utolsónak Serédi Jusztinián, Magyarország bíboros-hercegprímása mondott köszöntőbeszédet. A meghívást megköszönte, majd így folytatta: „Nagy a boldogságom, hogy a Szent Jobb kíséretében én is eljöhöttem ide, Szent László városába, és a kegyes meghívás, amely engem idevezetett, biztosít arról, hogy ebben a városban és ebben a megyében is otthon vagyok. Tudom és érzem azt is, hogy még e nélkül a meghívás nélkül is otthon volnék Nagyváradon, mert az ország prímása az egész országban mindenütt otthon van.”

A köszöntések után kialakult a menet, s a Szent Jobbot a Szent László térre kísérte. Az irgalmas rend tagjait illette meg az a jog és megtiszteltetés, hogy hordozzák a Szent Jobbot. Előléptek tehát a rend tagjai, és vállukra vették az ereklyetartót. A Kert (akkor Mezey Mihály) utcában már felsorakozott a tanuló ifjúság, a népviseletbe öltözött csoportok, formaruhás alakulatok, cserkészek, levették, tűzoltók. A menet megindult a Szent László tér felé. Csatlakozott hozzá a honvédenekar, a díszszázad két szakasza, a női szerzetesek és az alsó papság csoportja.

A koronaórség parancsnoka mögött haladtak az irgalmas rendiek, négy-négy szerzetes vitte a vállán az ereklyét, mellettük menetelt a megye és a város főispánja. A Szent Jobb mögött haladt a hercegprímás, a kormány képviselője és a főpapság. Így érkezett a menet a Szent László térre, ott az ereklyét vivő szerzetesek a Szent Jobbot a tribün oltárával szemben felállított emelvényre helyezték. Itt újabb postagalambokat engedett útjára a rendezőség, hogy elvigyék Nagyvárad üzenetét a kijelölt városokba.

Az oltárnál a hercegprímás szentmisét tartott, majd a rádió által is közvetített szentbeszédet intézett a téren levőkhöz. A szentbeszéd után a menet újból megalakult, és a Szent Jobbot a Szent László hídon át, a Bémer téren, a Rákóczi úton, a Horthy Miklós úton és a Schlauch téren át a székesegyház elé és végül a székesegyházba vitték. Mindenütt, az utcákon és a tereken nagyváradiak ezrei várták a menetet. Az útvonal teljes hosszában, a hadapródiskolától a székesegyházig, virágokkal és zászlókkal díszített ablakok és erkélyek alatt haladt el a menet. A székesegyház előtt indították útjára a postagalambok utolsó csoportját, amikor a Szent Jobb odaérkezett. Ezután az ereklyét bevitték a kupola alá, ahol a koronaórség őrizetében maradt, az előkelőségek pedig átvonultak a püspöki palotába, s ott dr. Schriffert Béla apostoli kormányzói helynök 120 terítékes díszbédet adott tiszteletükre.

Délután 4 órakor a hercegprímás a székesegyházba vonult, és a Szent Jobb előtt imádkozott. A rövid áhítat után a körmenet újra megalakult, és az ereklyét a Kanonok soron, a Múzeum utcán és a Budapest téren át a feldíszített nagyállomásra vitték, és ott elhelyezték az időközben odaérkezett Aranyvonatban. A vonatra, a hercegprímás szalonkocsijába felszállt a megye és a város főispánja is, és elkísérték a Szent Jobbot Bihar vármegye határáig. A díszszázad tisztelgése és a *Himnusz* eléneklése után a vonat pontban 17 órakor elindult Budapest felé.

Érdekesség, hogy az innen útnak indított galambok Nyíregyházáról, Debrecenből és Budapestről érkeztek vonattal. Csak a fővárosból 80 kosár galambot hozott a személyvonat. Összesen mintegy 5000 magyar postagalambot kellett „megvendégelni” a honvéd-híradó osztálynak, amely honvédeket és teherautókat is adott a városon belüli szállításhoz.

A Szent László-hét időtartama alatt egyéb kulturális és sporteseményeket is tartottak.

Tisza Kálmán szobrát is felavatták Váradon 80 évvel ezelőtt

Minden este díszelőadás volt a színházban, sikeres népdal- és néptáncestet rendeztek a református kultúrpalotában *Magyar dalosest* címmel. A testvéri királyi város, Székesfehérvár estjét május 6-án tartották a színházban. A sportversenyek között megemlíthetjük a gyorsleventék kerékpár-csillagtúráját, a Kereskedelmi Csarnok nagytermében pedig vívó-, birkózó- és ökölvívó-mérkőzéseket rendeztek.

Megtartották a Magyar Városok Szövetségének gyűlését is a városháza dísztermében, és ugyanitt Horthy István kormányzóhelyettes és felesége jelenlétében felavatták Kontuly Béla festményét, amely Horthy Miklós 1940. szeptember 6-i bevonulását ábrázolta. Horthy István és neje jelenlétében avatták fel a tüzér hadapródiskola zászlaját is.

Átadták az ünnepi hétre meghirdetett plakát- és fotópályázat díjait és a kirakat-szépségverseny eredményét is kihirdették. Szombaton, május 9-én a múzeumban vette át a polgármester József főherceg Nagyváradnak szánt ajándékát, a monumentális festményt, amely Zsigmond és Ulászló találkozását ábrázolja Szent László sírjánál. Az alkotást a múzeumban helyezték el. Vasárnap ünnepi körmenet zárta a Szent László-hét eseményeit: a szentmise után körbehordozták a hermát a székesegyház és a templom előtti téren.

A városalapító iránti tiszteletet kifejező hasonló rendezvényekre fél évszázadot kellett várni, de méltó folytatása az akkori eseményeknek mind a Varadinum ünnepségek, mind a Szent László Napok.

Farkas László